

УДК 347.61/.64

**ПОХОДЖЕННЯ ДИТИНИ ЯК ПІДСТАВА ВИНИКНЕННЯ ПРАВ
ТА ОБОВ'ЯЗКІВ БАТЬКІВ ТА ДІТЕЙ**

Розгон О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Заїка О. С.,

студентка 1 курсу магістратури, групи ЮП-51
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: у статті проаналізовано та досліджено підстави виникнення, зміни і припинення майнових правовідносин між батьками та дітьми. Вказано на те, що основною підставою виникнення прав та обов'язків батьків і дітей є народження дитини. Розкриття теми відбувається з використанням українського та міжнародного досвіду. Приділено також увагу сурогатному материнству, яке впливає на виникнення, зміну і припинення правовідносин між батьками та дітьми. Проаналізовано закони Бельгії, Австрії, Норвегії та України, на підставі чого зроблено висновок, що права позашлюбної дитини або дитини, народженої у фактичних шлюбних відносинах, прирівняні до прав дітей, народжених у шлюбі.

Ключові слова: дитина, права, обов'язки, правовідносини, походження, шлюб, народження дитини.

Анотация: в статье проанализированы и исследованы основания возникновения, изменения и прекращения имущественных правоотношений между родителями и детьми. Указано, что главным основанием возникновения прав и обязанностей родителей и детей является рождение ребенка. Раскрытие темы происходит с использованием украинского и международного опыта. Уделено также внимание сурогатному материнству, которое влияет на возникновение, изменение и прекращение правоотношений между родителями и детьми. Проанализированы законы Бельгии, Австрии, Норвегии и Украины, на основании чего сделан вывод, что права внебрачного ребенка или ребенка, рожденного в фактических брачных отношениях, приравнены к правам детей, рожденных в браке.

Ключевые слова: ребенок, права, обязанности, правоотношения, происхождения, брак, рождение ребенка.

Annotation: the analysis and research of the grounds of, change and termination of property relations between parents and children. It is indicated that the main basis of the rights and duties of parents and children is birth. The theme comes with the Ukrainian and international experience. Paid surrogacy also note that affects the emergence, change and termination of relationships between parents and children. The article analyzes the laws of Belgium, Austria, Norway and Ukraine, on the basis of which concluded that the rights of illegitimate child or child born in actual marriage, equal rights to children born in marriage.

Key words: child rights, duties, legal, birth, marriage, birth of a child.

У ст. 1 Декларації прав дитини зазначається, що дитина внаслідок її фізичної та розумової незрілості потребує спеціальної охорони і піклування, включаючи належний правовий захист як до, так і після народження [1].

Незважаючи на задекларовані у Конституції України правові норми (статті 24, 51, 52), а також тенденції щодо формування в Україні нової галузі ювенального права, що є важливою при розгляді проблеми захисту майнових прав батьків і дітей, діти залишаються однією з найбільш уразливих у соціальному плані верств населення, яка потребує всебічного правового захисту з боку як держави, так і інститутів громадянського суспільства [2, с. 63].

Проблема класифікації та систематизації підстав виникнення прав та обов'язків батьків і дітей привертає увагу вчених-цивілістів та фахівців із сімейного права достатньо давно.

Результати опрацювання наукових джерел щодо особливостей підстав виникнення прав та обов'язків батьків і дітей відображені у працях таких науковців, як: Н. М. Єршова, І. В. Жилінкова, Н. М. Конончук, Л. В. Красицька, О. Н. Кудрявцев, А. Л. Кумановська, О. Ф. Лапчевська, О. Й. Пергамент, К. П. Победоносцев, В. А. Рясенцев, О. А. Шульц та інші.

Зважаючи на такий науковий здобуток, доцільно проаналізувати походження дитини як підставу виникнення прав та обов'язків батьків і дітей. Підґрунтям для цього буде використання норм законодавства України та деяких зарубіжних країн.

Поняття прав батьків, як і поняття прав дітей, не має окремого та чіткого визначення у чинному законодавстві України, однак розглядається як невід'ємна категорія у сімейному праві.

При визначенні поняття батьківських прав (прав батьків) важливо усвідомлювати, що кожен із батьків може діяти у своїх, визначених законом інтересах. Водночас батьки під час реалізації своїх прав повинні надавати перевагу інтересам дитини. Таким чином, ми вважаємо, що під батьківськими правами можна розуміти такі особисті права, що не належать кожному з батьків від народження, а виникають із моменту народження дитини.

Загальновідомо, що з правової точки зору виникнення прав батьків та дітей ґрунтується на підставі юридичного факту – факту народження фізичної особи. З цим моментом законодавець пов'язує виникнення певних правовідносин.

Для здійснення та захисту майнових прав батьків і дітей необхідно враховувати підстави виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини, виходячи з наявності юридичного складу, що містить три юридичних факти: народження дитини; встановлення походження дитини від матері і батька; державну реєстрацію походження дитини.

У процесі дослідження підстав виникнення прав та обов'язків матері, батька і дитини у доктрині сімейного права склалися чотири погляди, перший з яких (Пергамент О. Й.) полягає в тому, що єдиною підставою виникнення батьківських правовідносин вважають кровне споріднення [3, с. 53]. Ми поділяємо думку науковців, які вважають кровне походження дітей від певних осіб (матері та батька), засвідчене державним органом реєстрації актів цивільного стану в порядку, встановленому нормами Сімейного кодексу України (далі – СК України), юридичною підставою для виникнення правовідносин між батьками та дітьми.

Також визнається, що права та обов'язки виникають із моменту народження дитини, бувають особистими (немайновими, тобто такими, які не мають економічного змісту (наприклад, ті, що забезпечують виховання дітей та їх особисто-правовий статус – ім'я, по батькові, прізвище, національність, громадянство та інше) і майнові, які пов'язані із взаємним матеріальним утриманням дітей і батьків.

Стаття 121 СК України закріплює загальні підстави виникнення прав та обов'язків батьків і дитини. Зокрема, вона визначає, що права та обов'язки матері, батька і дитини ґрунтуються на походженні дитини від них, засвідченому органом державної реєстрації актів цивільного стану в порядку, встановленому статтями 122 та 125 зазначеного Кодексу.

Тому прихильники другого погляду (Ворожейкін Е. М. [4, с. 156–157], О. М. Нечаєва [5, с. 143]) вважають, що підставами виникнення батьківських правовідносин постають два юридичних факти: 1) встановлення походження дитини від матері та батька; 2) засвідчення походження дитини (державна реєстрація походження дитини).

Засвідчення походження дитини може бути здійснене в один із таких способів: шляхом реєстрації народження дитини в органах РАЦС від певних батьків, коли вони перебувають у шлюбі (ст. 122 СК України); за заявою матері та батька дитини; за заявою чоловіка, який вважає себе батьком дитини; за рішенням суду (ст. 125 СК України). Якщо мати дитини не перебуває у шлюбі з її батьком і дитина не була зареєстрована в органах РАЦС відповідно до вимог статей 122, 125 СК України, то особисті та майнові правовідносини виникають лише за однією лінією – між дитиною та її матір'ю. Важливо враховувати, що у такому випадку між батьком і дитиною особисті та майнові правовідносини не виникають.

Стосовно тривалості правовідносин Б. Б. Черепакін зауважив, що рух правовідношення починається його виникненням і закінчується його припиненням [6, с. 310].

Отже, для здійснення сімейних прав батьками і дітьми повинна існувати така можливість. Тобто здійснення прав можливе тільки для тих суб'єктів, у кого ці права виникли.

На підставі реєстрації народження дитини видається свідоцтво про народження, в якому засвідчується походження дитини від вказаних у ньому батьків.

Визначення походження дитини від матері (засвідчення материнства) не залежить від того факту, перебувала жінка, яка народила дитину, у шлюбі чи ні. Більше того, засвідчення материнства може мати місце навіть у разі, коли не визначається батько дитини. Якщо у свідоцтві про народження дитини відсутній запис про батька дитини або запис про батька проведений у встановленому порядку за вказівкою матері, жінка, яка народила дитину, вважається одинокою матір'ю.

За загальним правилом, документом, що підтверджує походження дитини від певної матері, є медичне свідоцтво про народження форми № 103/о, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 р. № 545, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25.10.2006 р. за № 1150/13024, що видається закладами охорони здоров'я незалежно від підпорядкування та форми власності, де приймаються пологи [7].

У разі народження дитини поза закладом охорони здоров'я державна реєстрація народження проводиться на підставі медичного свідоцтва про народження або медичної довідки про перебування дитини під наглядом лікувального закладу форми 103-1/о, яка затверджена вищезазначеним наказом Міністерства охорони здоров'я України.

Для державної реєстрації народження дитини, яка досягла одного року і більше, подаються:

- медичне свідоцтво про народження або медична довідка про перебування дитини під наглядом лікувального закладу форми 103-1/о;

- акт, складений відповідними посадовими особами (капітаном судна, командиром, начальником потягу тощо) за участю двох свідків і лікаря або фельдшера (якщо лікар або фельдшер були на транспортному засобі) у випадку народження дитини на морському, річковому, повітряному судні, у протязі або в іншому транспортному засобі. У разі відсутності лікаря або фельдшера державна реєстрація народження відбувається на підставі зазначеного акта і медичної довідки про перебування дитини під наглядом лікувального закладу форми № 103-1/о;

- лікарське свідоцтво про перинатальну смерть форми № 106-2/0, затвердженої наказом Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 р. № 545, зареєстрованим у Міністерстві юстиції України 25.10.2006 р. за № 1150/13024, у разі мертвародження.

Ці документи подаються до органу державної реєстрації актів цивільного стану, в якому реєструється народження. За відсутності підстав для державної реєстрації народження, визначених у пункті 2, державна реєстрація народження здійснюється на підставі рішення суду про встановлення факту народження певною жінкою (пункт 2 глави 1 розділу III Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні) [8].

Отже, для здійснення та захисту майнових прав батьків і дітей необхідно враховувати підстави виникнення прав та обов'язків. Основною ж підставою виникнення прав і обов'язків матері та батька є народження дитини. Як юридичний факт ця подія має бути засвідчена органом державної реєстрації актів цивільного стану в порядку, встановленому статтями 122 та 125 СК України.

Між народженою дитиною, її матір'ю та батьком виникає споріднений зв'язок, тобто зв'язок, що визнається між особами, які походять одна від одної або від спільного пращура. Відносини між батьками та дітьми можуть мати моральний або майновий характер.

При визначенні походження дитини від певного батька важливе значення має обставина, перебуває мати дитини у шлюбі чи ні.

Водночас, на думку представників третього погляду (М. В. Антокольська [9, с. 171], Л. М. Пчелінцева [10, с. 253], В. С. Стреглю [11, с. 5]), юридичним фактом, на підставі якого виникають правовідносини між батьками і дитиною, є походження дитини від батьків незалежно від того, перебувають батьки у шлюбі чи ні, проживають вони разом або окремо. Причому походження дитини ототожнюється із фактом споріднення і розглядається як явище біологічного порядку, що виникає в момент народження [12, с. 116].

У зарубіжних країнах, наприклад, у законі Бельгії від 16 липня 2004 р. «Про Кодекс міжнародного приватного права» закріплена глава IV «Відносини співжиття». Термін «відносини співжиття» стосується ситуації співжиття, яка потребує реєстрації органами державної влади і не створює відносин, що прирівнюються до шлюбу. Реєстрація співжиття може мати місце, коли сторони під час укладення шлюбу мають спільне постійне місце проживання в Бельгії. Реєстрація припинення співжиття може виникати, якщо відносини були зареєстровані саме в Бельгії. Відносини співжиття регулюються правом країни, на території якої вперше були зареєстровані. Це право визначає умови встановлення відносин, вплив відносин на майно сторін, а також на причини та умови припинення відносин (статті 58, 60) [13].

Конституція Австрійської республіки, в редакції від 1929 року надавала Федеральному президенту право визнавати позашлюбних дітей за клопотанням їхніх батьків такими, які народжені у шлюбі (ст. 66) [14, с. 66].

Закон Норвегії «Про спільне домашнє господарство» прирівнює у правах подружжя та осіб, що перебувають у фактичних подружніх стосунках, у сфері соціального забезпечення та оподаткування. При цьому перебування у «фактичних» шлюбних відносинах не передусе набуттю взаємних майнових прав та обов'язків. Майно, придбане за час спільного проживання, не можна вважати спільною сумісною власністю, воно не підлягає розподілу між ними у рівних частинах [15].

У ч. 1 ст. 122 СК України закріплено презумпцію шлюбного походження дитини, яка складається із двох частин: презумпції материнства дружини та презумпції батьківства чоловіка [16, с. 251]. Але одним із основних принципів сімейного права України є прирівнювання дітей, народжених у шлюбі, до дітей, батьки яких не є подружжям, - дитина, народжена від осіб, які не є подружжям, має такі само права та обов'язки, як і дитина, народжена у шлюбі, за умови, що її походження було зареєстроване в установленому законом порядку. Виходячи з цього, законодавець установив два порядки визначення походження дитини від батьків, які не перебувають у шлюбі між собою: реєстраційний (добровільний), за якого походження дитини визначається за спільною заявою матері та батька дитини, і судовий, коли дитина народилася від осіб, які не перебувають у шлюбі, і батько (мати) дитини відмовляється визнати батьківство в добровільному порядку [16, с. 241].

Український закон стає на бік позашлюбної дитини, надаючи їй рівні права з іншими дітьми, народженими у шлюбі. Отже, законодавець України також майже зрівняв правовий статус майнових правовідносин «законного» і «фактичного» шлюбу, лише з однією відмінністю: у зареєстрованому шлюбі доводити нічого не потрібно, а при застосуванні ст. 74 СК необхідно довести, що чоловік та жінка проживають однією сім'єю і не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому зареєстрованому шлюбі; при застосуванні ст. 91 зазначеного Кодексу – факт проживання з нею/ним їхньої дитини у випадках, передбачених сімейним законодавством [17].

Як зазначено у ч. 2 ст. 21 СК України, проживання однією сім'єю жінки та чоловіка без шлюбу не є підставою для виникнення у них прав та обов'язків подружжя. З положення цієї норми зрозуміло, що вони не можуть бути сторонами договору про сурогатне материнство.

Хоча у літературі зустрічається точка зору, що суб'єктами правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці з генетичного матеріалу подружжя можуть бути й особи, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах. Проте на цих осіб після народження дитини сурогатною матір'ю законодавець має покласти обов'язок зареєструвати шлюб [18, с. 74].

У контексті висвітлення питання щодо підстав виникнення прав батьків і дітей вважаємо необхідним приділити увагу сурогатному материнству як проблемному питанню та аспекту, що активно досліджується у сучасній юриспруденції.

Ставлення до сурогатного материнства у різних країнах світу характеризується певною розбіжністю в поглядах. В Україні сурогатне материнство дозволяється, зокрема ч. 2 ст. 123 СК України регламентує порядок визначення походження дитини, народженої сурогатною матір'ю.

Р. Майданик наголошує, що відносинами сурогатного материнства є правовідносини щодо виношування сурогатною матір'ю дитини, зачатої біологічними батьками (повна сурогатність) або донором і жінкою з використанням її яйцеклітини (часткова/гендерна сурогатність) чи за допомогою донорського ембріона (який не має генетичного зв'язку з батьками), застосування до сурогатної матері відповідних процедур, подальшого передання дитини біологічним батькам та визнання батьківства в установленому законодавством порядку на підставі договору, укладеного між батьками цієї дитини та сурогатною матір'ю або між зазначеними особами і медичним закладом. За час існування екстракорпорального запліднення у світі сформувалися два основних підходи до правового регулювання цих відносин: 1) принцип, відповідно до якого всі права стосовно дитини, народженої за допомогою сурогатної матері, належать генетичним батькам; 2) принцип, відповідно до якого генетичні батьки можуть бути записані батьками дитини тільки за згодою сурогатної матері. Необхідність отримання від сурогатної матері згоди на запис подружжя батьками дитини підтримується на сьогодні багатьма науковцями. Обговорюється і доцільність отримання згоди сурогатної матері на запис подружжя батьками дитини при укладенні договору, а не після

народження дитини. Висловлюється позиція, що передбачувана договором про сурогатне материнство відмова сурогатної матері від права дати згоду на запис як батьків дитини подружжя-замовників є обмеженням правоздатності сурогатної матері, що призводить до того, що така умова договору буде недійсною.

Хоча й висловлюється думка, що необхідність отримання згоди сурогатної матері на запис подружжя, яке дало згоду на імплантацію ембріона іншій жінці з метою його виношування, батьками дитини є несправедливим законодавчим рішенням, оскільки порушує права та законні інтереси подружжя, що уклало договір про сурогатне материнство і стає позбавленим усіх батьківських прав. Порушуються права та законні інтереси немовляти, оскільки законодавець допускає встановлення його юридичного зв'язку з жінкою (а можливо, і її чоловіком), що не має з дитиною, на відміну від її біологічних батьків, ніякого кровноспорідненого зв'язку [19, с. 43–44].

Дитині, зачатій у результаті застосування ДРТ, зокрема за програмами сурогатного материнства, гарантоване право на родину, наявність матері та батька, які є її біологічними батьками. Такі права, обов'язки та гарантії визначені, насамперед, положеннями СК України. Таким чином, біологічні батьки дитини, що була виношена і народжена сурогатною матір'ю із застосуванням екстракорпорального запліднення, є законними батьками такої дитини. Реєстрація дитини, народженої за допомогою ДРТ методом сурогатного материнства, здійснюється в установленому чинним законодавством України порядку за наявності довідки про генетичну спорідненість батьків/матері або батька із плодом.

Якщо батьками дитини, народженої сурогатною матір'ю, є іноземні громадяни, вони повідомляють адресу тимчасового проживання до моменту оформлення документів і виїзду із країни для здійснення патронажу спеціалістами з педіатрії та спостереження.

Під час оформлення документів при народженні дитини сурогатною матір'ю в результаті застосування екстракорпорального запліднення слід керуватися положеннями Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні.

Українське законодавство визнає права дитини від моменту народження (п. 2 ст. 25 ЦК України) із застереженням про те, що в межах закону в окремих випадках держава охороняє права зачатої, але ще не народженої дитини. Більшість держав взагалі не зробили жодних заяв або застережень, зауваживши, що при тлумаченні преамбули, статей 1 і 6 Конвенції вони будуть дотримуватися положень свого національного законодавства.

Сімейне законодавство України не припускає можливості оспорювання материнства жінкою, яка виконувала функції сурогатної матері (ч. 2 ст. 123 СК України) [20, с. 383], та не зберігає за нею права залишити дитину. У такому разі законом захищені права біологічної матері і перш за все права та інтереси дитини, враховуючи її генетичну і біологічну спорідненість із матір'ю [21].

Існує також четверта думка щодо визначення підстав виникнення прав та обов'язків дітей і батьків. Її прихильники (В. А. Ватрас) вважають, що для набуття жінкою та чоловіком статусу батьків необхідно враховувати наявність двох критеріїв – фактичного (біологічного), що полягає у народженні дитини жінкою і чоловіком, та юридичного, тобто засвідчення походження дитини шляхом реєстрації народження дитини в органах реєстрації актів цивільного стану [19, с. 61].

Отже, в ході дослідження з'ясовано, що, по-перше, основною підставою виникнення прав і обов'язків матері та батька є народження дитини. Ця подія як юридичний факт повинна бути засвідчена органом державної реєстрації актів цивільного стану в порядку, встановленому статтями 122 та 125 СК України.

По-друге, закони Бельгії, Австрії, Норвегії та України, які аналізувалися у статті, захищають права позашлюбної дитини або дитини, народженої у фактичних шлюбних відносинах, надаючи їй рівні права з іншими дітьми, народженими у шлюбі.

По-третє, стосовно сурогатного материнства та усиновлення, а саме набуття батьківських прав та обов'язків на підставі укладеного договору сурогатного материнства стосовно дитини, виявлено, що реєстрація дитини, народженої за допомогою ДРТ методом сурогатного материнства, здійснюється в установленому чинним законодавством України порядку за наявності необхідних довідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декларація прав дитини від 20.11.1959 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_384.
2. Нечаева А. М. Споры о детях / А. М. Нечаева. – М.: Юрид. лит., 1989. – 160 с.
3. Пергамент А. И. Основания возникновения и сущность родительских прав / А. И. Пергамент // Правовые вопросы семьи и воспитания детей. – М.: Юридическая литература, 1968. – С. 53-62.
4. Ворожейкин Е. М. Семейные правоотношения в СССР / Е. М. Ворожейкин. – М.: Юридическая литература, 1972. – 336 с.
5. Нечаева А. М. Семейное право: учебник / А. Н. Нечаева. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Юрист, 2008. – 328 с.
6. Черепяхин Б. Б. Труды по гражданскому праву / Борис Борисович Черепяхин. – М.: Статут, 2001. – 479 с.
7. Про впорядкування ведення медичної документації, яка засвідчує випадки народження і смерті (Форма N 103/о): Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 08.08.2006 р. № 545 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1150-06>.
8. Про затвердження Правил державної реєстрації актів громадянського стану в Україні: Наказ Міністерства юстиції України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0719-00>.
9. Антокольская М. В. Семейное право: учебник / М. В. Антокольская. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Юристъ, 2003. – 333 с.
10. Пчелинцева Л. М. Семейное право России: учебник / Л. М. Пчелинцева. – шестой изд., перераб. – М.: Норма, 2009. – 720 с.
11. Стреглю В. Е. Правовое регулирование личных неимущественных отношений между родителями и детьми: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. № 12.00.03 «Гражданское право; семейное право; гражданский процесс; международное частное право» / В. Е. Стреглю. – Саратов, 1987. – 16 с.

12. Данилин В. И. Юридические факты в советском семейном праве / В. И. Данилин, С. И. Реутов. – Свердловск: Изд-во Урал. ун-та, 1989. – 156 с.
13. Кодекс Бельгии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://pravo.hse.ru/intprilaw/doc/041801>.
14. Конституции государств Европы. В 3-х томах. – Т. 1 / Под общ. ред.: Окуньков Л.А. – М.: Норма, 2001. – 824 с.
15. Войнаровская О. Правовое регулирование фактических супружеских отношений по законодательству зарубежных стран (на примере отдельных европейских стран) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.legeasviata.in.ua/archive/2015/4-3/4.pdf>.
16. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар / І. В. Ромовська. – К.: Ін Юре, 2003. – 532 с.
17. Дякович М. М. Правове регулювання «фактичних шлюбних відносин» / М. М. Дякович, С. В. Сенік // Вісник Верховного Суду України. – 2011. – № 2. – С. 37–43 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vvsu_2011_2_9.
18. Ватрас В. А. Суб'єктний склад правовідносин щодо імплантації ембріона дитини жінці із генетичного матеріалу подружжя // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – 2002. – № 4. – С. 74.
19. Красицька Л. В. Проблеми здійснення особистих немайнових та майнових прав батьків і дітей. – Вінниця, 2015. – 496 с.
20. Сімейний кодекс України: наук.-практ. коментар / за ред. І. В. Жилінкової. – Х.: Ксилон, 2008. – 855 с.
21. Міхеева К. Правові аспекти визначення соціального материнства та батьківства / К. Міхеева // Юридична газета. – № 10 / 25 листопада 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yur-gazeta.com/oarticle/317>

УДК 347.23:573.4

КЛАСИФІКАЦІЯ ПІДСТАВ ПРИПИНЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА ТВАРИНУ

Устименко О. А.,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
юридичного факультету
Харківського національного університету
імені В. Н. Каразіна

Анотація: у статті проведено аналіз підстав припинення права власності на тварину та запропонована їх класифікація. З урахуванням положень класичної цивілістичної доктрини окремий акцент зроблено на класифікації підстав припинення права власності на тварину внаслідок її знищення. Зроблено пропозиції внесення змін до законодавства з урахуванням висновків, сформульованих внаслідок огляду стану чинного національного законодавства.

Ключові слова: тварина, право власності, припинення, знищення, воля власника.

Аннотация: в статье проведен анализ оснований прекращения права собственности на животное и предложена их классификация. С учетом положений классической цивилистической доктрины отдельный акцент сделан на классификации оснований прекращения права собственности на животное в результате его уничтожения. Сделаны предложения относительно внесенных изменений в законодательство с учетом выводов, сформулированных в результате осмотра состояния действующего национального законодательства.

Ключевые слова: животное, право собственности, прекращение, уничтожение, воля собственника.

Annotation: the article analyzes the grounds for termination of ownership of the animal and the proposed classification. Subject to the classical doctrine tsivilisticheskoy special emphasis on classification grounds for termination of ownership of the animal due to its destruction. Changes legislative proposals taking into account the findings as a result of reviewing the state of current national legislation.

Key words: animal, ownership, cessation, destruction, will of the owner.

У цивілістичній доктрині припиненням права власності є абсолютна і безповоротна втрата правового зв'язку між власником і належною йому на праві власності річчю внаслідок дії чи настання різноманітних юридичних фактів (правочинів, рішень суду, юридичних вчинків, подій, неправомірних дій учасників цивільних правовідносин, правомірного використання та споживання майна тощо) [1, с. 21].

Н. С. Кузнецова підстави припинення права власності поділяє на такі, що залежать, і такі, що не залежать від волі власника. Підставами припинення права власності, що залежать від волі власника, є: а) угоди з відчуження майна або витрат грошових коштів; б) користування майном, внаслідок якого це майно повністю споживається; в) знищення або викидання майна власником. У свою чергу, до підстав припинення права власності, що не залежать від волі власника, належать: а) примусовий продаж або примусове вилучення майна у випадках, передбачених законом; б) загибель майна внаслідок стихійної події або протиправних дій інших осіб; в) набуття майна проти волі власника добросовісним набувачем [2, с. 140–141].

У літературі також пропонується класифікація підстав припинення права власності за порядком припинення на: а) добровільне припинення права власності (за волею власника) – відчуження власником свого майна, знищення ним його, відмова власника від свого майна, припинення юридичної особи за рішенням її учасників або органу юридичної особи, уповноваженого на це установчими документами тощо; б) примусове припинення права власності, що відбувається проти волі власника (або без урахування її) – припинення права власності на майно, яке за законом не може належати цій особі; викупу пам'яток історії та культури; викупу земельної ділянки у зв'язку із суспільною